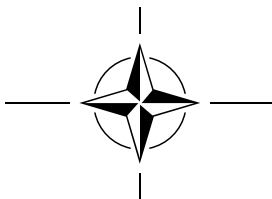

Національний центр з питань
євроатлантичної інтеграції України
Товариство «Знання» України
Науково-дослідний центр правової інформатики
Академії правових наук України

ОПЕРАЦІЇ НАТО

Київ
Товариство «Знання» України

2007

ББК 66.4(0)
О-60

*Рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного центру
правової інформатики Академії правових наук України
(протокол № 8 від 11 вересня 2007 року)*

Матеріали підготували:

Дробіт В. М.

Семіков О.В. — кандидат технічних наук, доцент;

Фурашев В.М. — кандидат технічних наук, доцент,
старший науковий співробітник

О-60   Операції НАТО. — К.: Т-во «Знання» України, 2007. — 24 с.
ISBN 978-966-618-249-7

У даному науково-популярному виданні надається об'єктивна інформація щодо здійснення військових, миротворчих і рятувальних операцій НАТО з моменту заснування Північноатлантичного альянсу і на даний час.

Розрахована на широке коло читачів незалежно від їх фахової та освітньої підготовки, які бажають сформулювати свою особисту думку щодо євроатлантичного курсу України.

ББК 66.4(0)

ISBN 978-966-618-249-7

© Національний центр з питань
євроатлантичної інтеграції України, 2007.

© Товариство Знання України, 2007.

© Науково-дослідний центр правової
інформатики АПРН України, 2007.

Зміст

Передмова	4
Витоки проведення миротворчихта інших операцій невоєнного характеру	5
Стратегічна концепція НАТО	8
Участь контингентів НАТО у міжнародних місіях і військових операціях	12
-Операція з підтримання безпеки в Афганістані силами контингенту ISAF (International Security Assistance Force)	12
-Місія НАТО в Судані (<i>African Union Mission in Sudan, AMIS</i>).	13
-Навчальна місія НАТО в Іраку	14
-Антитерористична операція НАТО «Активні зусилля» ("Active Endeavour")	15
-Миротворча операція НАТО «Спільний вартовий» ("Joint Guardian") ..	16
-Орган управління (штаб-квартири) НАТО в Боснії і Герцеговині	16
-Орган управління (штаб-квартири) НАТО в м. Скоп'є, Македонія	17
-Миротворча операція стабілізаційних сил НАТО SFOR (<i>Stabilisation Force</i>) в Боснії і Герцеговині.	17
-Миротворчі операції НАТО «Суттєві жнива» (« <i>Essential Harvest</i> »), «Янтарний лис» (« <i>Amber Fox</i> ») та «Союзницька гармонія» (« <i>Allied Harmony</i> ») в Македонії	18
Забезпечення безпеки під час проведення	
-Олімпійських ігор в Греції.	20
-Гуманітарна місія НАТО в Пакистані	20
-Операція «Стримуюча демонстрація» (« <i>Display Deterrence</i> ») в Туреччині	21
-Повітряна операція ОВПС НАТО на Балканах	21
Замість епілогу	22

Передмова

Відсутність або недостатність об'єктивної інформації породжує різного роду домисли та фальсифікації. Саме застарілий міф часів «холодної війни» про НАТО як «агресивний військовий блок», дає змогу окремим «фахівцям» безпідставно заявляти, що тільки після Другої світової війни Північноатлантичний альянс спровокував та взяв безпосередню участь у декількох десятках воєн, у яких загинуло велика кількість мирного населення. Завдяки цьому в українському суспільстві панують різні, інколи діаметрально протилежні настрої щодо вступу України до НАТО. Але необхідно чітко розмежовувати проведення військових операцій під егідою НАТО та проведення власних військових операцій країною або країнами, які є членами Альянсу. Наприклад, у 80-х роках минулого століття «обмежений військовий контингент» Радянської Армії також проводив операцію в Афганістані, виконуючи «інтернаціональний борг». Проте, це була операція виключного колишнього Радянського Союзу, а не Варшавського договору, до складу якого на той час входив СРСР.

Тому метою даного науково-просвітницького видання є доведення до широких верств населення об'єктивної інформації про військові операції, які проводилися і проводяться під егідою НАТО з моменту його заснування і до теперішнього часу, для осмислення та формування свого власного висновку щодо сучасної політики України на євроатлантичному векторі.

Витоки проведення миротворчих та інших операцій невоєнного характеру

На фоні кардинальних змін в геополітичній обстановці за останні десятиліття, розробки нових принципів розбудови глобальної та регіональної безпеки і появи нових асиметричних загроз та викликів міжнародній спільноті широкого обговорення в політичних та військових колах провідних країн світу набуває питання щодо вдосконалення механізмів її забезпечення або підтримання.

Відомо, що головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки покладено на Раду Безпеки ООН, яка, по суті, відіграє вирішальну роль у зміцненні безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні. Рада Безпеки ООН приймає рішення про припинення вогню, направлення груп та місій до зони збройного конфлікту або проведення операцій з підтримання миру силами військових контингентів країн під егідою ООН.

Розробники Статуту ООН, проголосивши обов'язковість для членів ООН утримуватись «...в міжнародних стосунках загрози сили або її застосування», не виключали можливості виникнення спірних питань, міждержавних конфліктів і навіть актів агресії. Тому, положення Статуту ООН про миротворчість, безумовно, відіграє позитивну роль у міжнародних відносинах і міжнародному праві. Міжнародне право та міжнародні документи ООН останніх років визначили напрями підтримання міжнародного миру і безпеки, серед яких:

превентивна дипломатія (*preventive diplomacy*);

зміцнення миру (*peace making*);

підтримання миру (*peace keeping*);

миробудівництво у постконфронтаційний період (*peace building*).

Загалом, миротворчі операції ООН можна поділити на два види.

Перший — **операції з підтримання миру (ОПМ)**, що сприяють обмеженню конфліктів, врегулюванню та ліквідації їх наслідків.

Довідково: Збройні сили під час здійснення цих операцій повинні бути неупередженими. Вони можуть мати лише легку зброю,

необхідну для особистої оборони. Відповідно до офіційних формулювань документів ООН, завданнями операцій з підтримання миру є:

- нагляд за умовами перемир'я, припинення вогню або військових дій;*
- забезпечення роз'єднання між збройними силами в конфлікті;*
- сприяння законному уряду в запобіганні збройного втручання ззовні або ліквідація наслідків такого втручання;*
- недопущення подальшої інтернаціоналізації конфлікту;*
- контроль за дотриманням прав людини;*
- створення або відновлення інфраструктури, сприяння наданню гуманітарної допомоги.*

Другий вид — **операції з примушення до миру**. Це бойові дії сил ООН, що складають контингенти, надані країнами-членами. Примус є допустимим і для боротьби зі збройною агресією, і для забезпечення у критичних випадках виконання рішень Ради Безпеки, що не ототожнюється з питанням врегулювання конфліктів і надання допомоги під час досягнення домовленостей між учасниками.

У складі ООН немає військових підрозділів. Це змушує її звертатись у певних випадках до деяких країн або міжнародних організацій (в першу чергу, НАТО), які спроможні втілити рішення Ради Безпеки. Статут цієї міжнародної організації дає змогу укладати регіональні угоди чи створювати органи для вирішення питань з підтримання миру та безпеки, що відповідає її цілям (стаття 52). Аналіз розвитку подій у кризонебезпечних регіонах дозволяє зробити висновок: на теперішній час найбільш ефективним інструментарієм подолання кризи на глобальному рівні є ресурси НАТО як воєнно-політичного блоку та США, як основного генератора військової експансії в зоні відповідальності Альянсу та поза його межами.

Останніми роками в практиці проведення ОПМ під егідою ООН у результаті політики на міжнародному рівні відбулись первинні зміни. Насамперед, виникла потреба у тому, щоб ООН спрямовувала більшу енергію та ресурси в напрямку превентивної дипломатії, оскільки почався перехід до типу ОПМ, що передбачають комплекс заходів, спрямованих на розв'язання проблем, які призвели до кризи, а саме:

- припинення випадків масових порушень прав людини;
- запобігання гуманітарних катастроф;
- сприяння демократичним перетворенням;
- організація виборів, допомога у поновленні діяльності урядових і соціальних структур, реорганізації правоохоронних органів і збройних сил;
- керування місцевою адміністрацією, підтримання заходів щодо розмінування, відновлення інфраструктури тощо.

Характерною рисою ОПМ нового покоління стала їх багатокомпонентність, тобто розширене коло визначених мандатом операції завдань і відповідна структура миротворчої місії. Звичайно, перш за все йдеться про силові важелі впливу на припинення ескалації насильства або подолання конфліктних ситуацій за умов неефективності вжитих дипломатичних заходів.

Чи притаманні ці завдання саме Організації Північноатлантичного договору? На цьому фоні не зайвим буде пригадати витоки створення НАТО. В значній мірі цьому процесу передувало значне загострення воєнно-політичних відносин між державами-переможцями у другій світовій війні. Так, в період 1945-1949 рр. перед країнами Західної Європи та їх союзниками у Північній Америці стояла гостра потреба повоєнної відбудови економіки на фоні прогресуючої експансивної політики колишнього СРСР. Ці побоювання посилились після того, як багатьом країнам Центральної та Східної Європи були нав'язані недемократичні форми правління, жорстоко придушувались будь-які спроби опозиції, зневажались елементарні права людини, громадянські права та свободи. В період 1947-1949 рр. сталась низка драматичних подій, які примусили серйозно замислитись над цими проблемами. Йшлося про пряму загрозу, яка нависла над суверенітетом Греції, Норвегії, Туреччини, а також про блокаду Берліну, розпочату в квітні 1948 року. Підписання в березні 1948 року Брюссельського договору (переглянутий в 1984 році) стало першим кроком у повоєнній відбудові західноєвропейської безпеки. Він поклав початок існуванню Західноєвропейського союзу і Організації Брюссельського договору. Це був також

перший крок у процесі, що призвів до підписання в 1949 році Північноатлантичного договору та створення Північноатлантичного альянсу. Це стало свідченням рішучості на той час 5 західно-європейських держав (Бельгії, Великобританії, Люксембургу, Нідерландів, Франції) створити спільну систему оборони та зміцнити взаємні зв'язки таким чином, щоб більш ефективно протистояти ідеологічній, політичній та військовій загрози своїй безпеці. Згодом відбулись переговори із США та Канадою щодо створення Північноатлантичного Альянсу на засадах гарантій безпеки та взаємних зобов'язань між Європою та Північною Америкою. Держави, що підписали Брюссельський договір, запросили Данію, Ісландію, Італію, Норвегію, Португалію взяти участь у цьому процесі. Кульмінацією цих переговорів стало підписання Вашингтонського договору у квітні 1949 року, що започаткував спільну систему безпеки на основі партнерства цих 12 країн.

Таким чином, Північноатлантичний договір **створив Альянс з метою колективної оборони** (*регламентовано статтею 51 Статуту ООН, яка підтверджує невід'ємне право незалежних держав на індивідуальну або колективну оборону*).

Стратегічна концепція НАТО

Для досягнення своєї головної мети Альянс тривалий час виконував триєдину задачу в галузі безпеки:

безпека: створення необхідного підґрунтя для стабільного клімату безпеки в Європі на основі зміцнення демократичних інститутів і прагнення до розв'язання суперечок мирним шляхом, а також таких умов, за яких жодна країна не могла б вдатись до залякування або тиску, спрямованих проти будь-якої іншої держави шляхом загрози застосування або прямого застосування сили;

консультації: відповідно до статті 4 Вашингтонського договору Альянс є трансатлантичним форумом для проведення спільних консультацій з будь-яких питань, що впливають на життєво важливі інтереси його членів, зокрема з приводу нових подій, які

можуть становити загрозу їх безпеці. Він також сприяє координації їх зусиль у галузях, що становлять спільний інтерес для всіх членів Альянсу;

стримування і оборона: забезпечує стримування та захист від будь-якої форми агресії, спрямованої проти будь-якої держави-члена НАТО відповідно до статей 5 і 6 Вашингтонського договору.

У квітні 1999 року на Вашингтонському саміті НАТО була схвалена нова Стратегічна концепція Альянсу, яка врахувала реальність щодо зміни воєнно-політичної обстановки, а також визначила серед іншого нові завдання Альянсу з метою посилення безпеки і стабільності в євроатлантичному регіоні.

Довідково: Перша версія стратегії НАТО була відома як «Стратегічна концепція оборони північноатлантичної території» (розроблена 1949-1950 рр.) і визначала стратегію широкомасштабних операцій з територіальної оборони.

В середині 50-х років була вироблена стратегія «масованого удару». В ній робився наголос на стримуванні, що ґрунтується на загрозі відсічі НАТО будь-якій агресії проти її членів усіма засобами.

З 1967 року після активних дебатів поняття «масований удар» було замінено на «гнучке реагування». Ця концепція була розроблена для того, щоб агресія будь-якого типу розглядалась як така, що пов'язана з неприйнятними ризиками.

Після закінчення «холодної війни» політична ситуація в Європі, як і загальна військова обстановка, змінилась. Через два роки після падіння Берлінської стіни була вироблена нова Стратегічна концепція, яка була остаточно ухвалена у 1991 році. Безпека країн-членів НАТО залишалась головним завданням Альянсу, але в новій концепції вона об'єднувалась із специфічним зобов'язанням працювати над вдосконаленням і розширенням загальноєвропейської безпеки.

У 1997 році керівництво Альянсу та країн-членів домовились про перегляд і оновлення Концепції з тим, щоб вона віддзеркалила зміни, які відбулись в Європі за час, що пройшов з моменту її прийняття і, одночасно, підкреслила відданість Альянсу колективній обороні та трансатлантичним зв'язкам. Концепція 1999 року підтверджує,

що головною і неохитною метою Альянсу є збереження свободи і безпеки його членів політичними і військовими засобами.

Стратегічна концепція НАТО 1999 року включає такі важливі положення:

- збереження трансатлантичного зв'язку;
- збереження ефективної обороноздатності;
- розвиток власної європейської системи безпеки і оборони;
- **запобігання конфліктам і врегулювання криз;**
- партнерство, співпраця і діалог;
- розширення;
- **контроль над озброєнням і непоширення ЗМУ.**

Стратегія визначає головні завдання Альянсу в галузі безпеки, як в плані колективної оборони, так і в плані нової діяльності з врегулювання криз та партнерства, якою Альянс займається заради посилення безпеки і стабільності в євроатлантичному просторі.

Значного імпульсу щодо діяльності Альянсу в нових умовах надав Празький саміт НАТО 2002 року. Результатами його роботи стало прийняття воєнної концепції щодо протидії міжнародному тероризму, рішення щодо створення Сил реагування НАТО, був розроблений комплекс заходів з підвищення військових спроможностей країн-членів, забезпечення співробітництва спеціальних служб, захисту від зброї масового ураження, а також ліквідації наслідків катастроф техногенного і природного характеру.

Слід зазначити, за весь час існування Північноатлантичного альянсу його збройні сили наколи не були задіяні у таких різних по суті і спрямованості операціях і на такому широкому географічному просторі.

Звертає на увагу і те, що усі операції (за виключенням повітряної операції проти колишньої Югославії у 1999 році) проводились з метою забезпечення миру і стабілізації обстановки. Широку підтримку таких операцій надали країн, які приєднались до програми «Партнерство заради миру». Однак, слід визнати, що повністю завершеною з військової точки зору можна вважати лише операцію НАТО «Allied Harmony» у травні 2003 року в Македонії.

Операції на Балканах віддзеркалюють значний прогрес у вдосконаленні процесу колективного реагування на кризові ситуації в широкому спектрі: від етапу запізненого реагування і супроводжуваними проблемами координації в політичній і військовій сферах під час операції в Боснії і Герцеговині до бездоганно злагоджених дій НАТО і ЄС в превентивній акції в Македонії.

Разом з тим, хронологія операцій вказує на суттєву тенденцію: Альянс не проводить операції в зміненому світі після подій 11 вересня 2001 року у США, а слугує в певному сенсі необхідним комплектом «військових інструментів», якими користується ООН. Альянс виявився ще більш витребуваним для проведення миротворчих операцій та операцій по стабілізації. Це стало наслідком переорієнтації НАТО з **колективної оборони на колективну безпеку**. Лише спільними зусиллями можна вирішити задачу, яку поставив перед собою Альянс, а саме: розширення зон стабільності.

Розширення зон стабільності стало головною передумовою трансатлантичної безпеки. Звичайно, колективна оборона Альянсу залишається основною задачею. Однак, поява нових викликів і загроз, які виникають далеко за межами зони відповідальності НАТО, не можуть бути поза увагою блоку. Зокрема, тероризм, розповсюдження ЗМУ і проблема «країн-ізгоїв» представляють собою виклики, яких неможливо подолати, виходячи лише з «територіального» розуміння безпеки. Стамбульський саміт НАТО 2004 року дав відповідь на питання — яким чином Альянс забезпечуватиме стабільність своїми активними діями, а саме:

розбудова відносин в сфері безпеки зі все зростаючим числом країн-партнерів: від Балкан через Кавказ до Центральної Азії, через Середземне море до країн арабського світу;

проведення військових та інших операцій (*там, де це необхідно*) від патрулювання акваторії Середземного моря до миротворчих операцій на Балканах в Іраку та Афганістані (*зокрема, за рахунок розгортання так званих Груп реконструкції провінцій /«Provincial Reconstruction Teams»/*);

модернізація методів цивільно-військового планування і підготовки кадрів.

Участь контингентів НАТО у міжнародних місіях і військових операціях

З серпня 2003 року проводиться операція з підтримання безпеки в Афганістані силами контингенту ISAF (*International Security Assistance Force*) — згідно резолюції Ради Безпеки ООН № № 1386, 1413, 1444 та 1510.

Ця операція стала поворотним пунктом в історії Альянсу, оскільки НАТО вперше вийшла за межі євроатлантичної території.

Після завдання поразки Талібану урядовими військами та міжнародними військовими контингентами афганські лідери в грудні 2001 року за міжнародної підтримки зустрілись у Бонні (ФРН), де були досягнуті домовленості щодо створення нової урядової структури у формі перехідного уряду. Водночас, згідно зазначених резолюцій РБ ООН були створені Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ), завданням яких було надання можливості перехідному уряду і Місії ООН з допомоги Афганістану діяти в столиці м. Кабул в умовах безпеки. МССБ спочатку очолювались Великобританією, а потім Туреччиною. У лютому 2003 року ФРН та Нідерланди спільно перебрали на себе керівництво МССБ і звернулись до НАТО з проханням надати допомогу. В серпні 2003 року Альянс перебрав на себе відповідальність за МССБ, позбувшись у такий спосіб проблеми визначення нових країн, які б взяли на себе відповідальність за мир та безпеку в Афганістані.

Обмежуючись на початку операції лише завданнями забезпечення безпеки в Кабулі і довкола столиці Афганістану, Альянс розширив свою місію на інші регіони країни шляхом розгортання так званих Груп відбудови провінцій. Слід зазначити, що це перша військова операція НАТО за межами зони відповідальності Альянсу.

12-13 березня 2007 р. було підписано Технічну угоду між Міністерством оборони України та Міністерством охорони краю Литовської Республіки щодо направлення миротворчого персоналу України для виконання завдань у складі литовської Групи з реконструкції афганської провінції Гор, що діє в рамках Міжна-

родних сил сприяння безпеці (ISAF) в **Ісламській Республіці Афганістан**. Відібрано та підготовлено два фахівця медичної служби Збройних Сил України, одного з яких під час планової ротації литовського миротворчого контингенту 11 травня п.р. направлено до Афганістану.

Україна протягом першого півріччя 2007 року продовжувала **надавати повітряний коридор** для здійснення перельотів військово-транспортних літаків держав-членів НАТО через територію України в рамках участі в операції ISAF. Кількість обслуговуваних польотів протягом першого півріччя становило 408 одиниць (США — 90; Німеччина — 170; Польща — 88; Румунія — 37; Швеція — 23).

3 вересня 2005 року здійснюється Місія НАТО в Судані (*African Union Mission in Sudan, AMIS*).

Гуманітарна Місія НАТО в Судані (*провінція Дарфур*) проводиться на основі офіційного звернення 7 червня 2005 року голови Комісії Африканського союзу Альфа Омара Конари до Генерального секретаря НАТО Я. Х. Схеффера з проханням залучити ресурси Альянсу до подолання гуманітарної катастрофи та припинення насильства в суданській провінції Дарфур.

На засіданні міністрів оборони країн-членів НАТО 8 червня 2005 року було прийнято позитивне рішення про організацію гуманітарної Місії НАТО в Судані (*провінція Дарфур*), про що проінформовано Генерального секретаря ООН К.Анана.

Повітряні перевезення НАТО розпочалися 1 липня 2005 року і координуються з Європи. Спеціальна група повітряних перевезень Африканського союзу при штаб-квартирі Африканського союзу в Аддис-Абебі (Ефіопія) координує переміщення військ, що прибувають. І НАТО, і ЄС надіслали свої персонали з метою надання допомоги цій групі, але очолює її роботу Африканський союз. Контингент миротворчих сил налічує близько 24 тис. осіб від гуманітарних організацій ООН і країн Африканського союзу, а також 500 поліцейських з країн Африканського союзу.

На виконання Указу Президента України від 3 квітня 2006 року № 277 «Про надання допомоги у здійсненні авіаційних перевезень

миротворчих контингентів Африканського Союзу, який забезпечує миротворчі операції у провінції Дарфур (Судан)» було опрацьовано організаційні питання щодо надання послуг Державного підприємства Міноборони України «Українська авіаційна транспортна компанія» (ДП МО України «УАТК").

З 30 липня 2004 року розпочалася Навчальна місія НАТО в Іраку.

Навчальна місія НАТО в Іраку була започаткована на основі офіційного звернення 22 червня 2004 року до керівництва НАТО голови перехідного уряду Іраку прем'єр-міністра країни І. Алаві про надання країні допомоги в розбудові національних збройних сил та сил безпеки.

Рішення щодо розгортання в Іраку Навчальної місії НАТО було прийнято на Стамбульському саміті НАТО в червні 2004 року та закріплено резолюцією РБ ООН №1546.

30 липня 2004 року була створена Місія з підготовки сил безпеки Іраку у складі 50 військовослужбовців, які приступили до навчання і підготовки відібраного цивільного і військового персоналу. На відміну від військових місій, які передбачають участь бойових підрозділів, місія була визначена як навчальна і знаходиться під політичним контролем Північноатлантичної ради, які тісно співпрацює з владою Іраку. Безпеку і захист самої місії забезпечують частково багатонаціональні сили, а частково НАТО.

На основі висновків і рекомендацій військових органів НАТО, Альянс також оголосив про наміри допомогти Іраку у створенні Центру навчання, підготовки і доктрини, якому НАТО надаватиме підтримку. Центр розташований поблизу Багдаду. Його діяльність зосереджена на підготовці керівного складу для національних сил безпеки, а також на допомозі НАТО в координації навчання, яке на двохсторонній основі пропонують різні країни-члени НАТО (зокрема, ФРН, Румунія, Угорщина) як всередині, так і за межами Іраку. На теперішній час в Тренувальній Місії НАТО в Іраку працюють близько 300 інструкторів з країн-членів НАТО.

В контексті забезпечення стабільності та безпеки в **Республіці Ірак** 13 липня 2006 р. пройшло третє спільне засідання Міжурядової

українсько-іракської комісії з питань торговельного, економічного, наукового та технічного співробітництва. Україна продовжувала активну участь в процесах посилення **регіональної та глобальної стабільності**. Зокрема, **3 спеціалісти з України** залучені до роботи у складі **Навчальної місії НАТО в Іраку (ТМН-І) та 40 військових фахівців — в рамках двосторонніх домовленостей** з Урядом Республіки Ірак. 10-13 квітня 2007 р. проведено чергову ротацію українського миротворчого персоналу Навчальної місії НАТО у Республіці Ірак.

З жовтня 2001 року здійснюється в акваторії Середземного моря та територіальних водах країн Середземноморського регіону антитерористична операція НАТО «Активні зусилля» ("Active Endeavour").

Проведення антитерористичної операції НАТО в Середземному морі «Активні Зусилля» стало наслідком подій 11 вересня 2001 року у Нью-Йорку.

Метою операції є посилення контролю за акваторією Середземного моря шляхом ескорту торговельних і пасажирських суден, а також перевірки та затримання підозрілих суден з метою попередження нелегального трафіку зброї, наркотиків і людей міжнародними терористичними та кримінальними угрупованнями.

В операції «Активні зусилля» беруть участь інші країни Середземноморського регіону, а саме: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Мавританія, Марокко і Туніс, а також Російська Федерація.

З жовтня 2001 року в операції брали участь кораблі, підводні човни і літаки, які здійснювали моніторинг торговельного судноплавства у східному Середземномор'ї. У березні 2003 року ця місія була розширена і передбачала супроводження цивільних кораблів країн-членів Альянсу через Гібралтарську протоку, а з квітня 2003 року вона передбачає висадку оглядових партій на підозрілі судна відповідно до вимог міжнародного права. Через рік операція була розширена на усе Середземномор'я.

Україна також приєдналась до операції НАТО «Активні зусилля». Зокрема, 10 травня 2007 року корвет ВМС ЗС України «Тернопіль» здійснив похід з Севастополя з метою участі у щорічному заході

«Морський день» (військово-морська база Таранто, Італія) в рамках заключної фази підготовки корабля до операції «Активні зусилля», встановлення відповідного обладнання зв'язку. 25 травня 2007 року корвет перейшов в оперативне підпорядкування штабу морського компоненту Об'єднаного командування сил НАТО (м. Неаполь), розпочавши безпосереднє виконання завдань відповідно до плану операції. З цієї дати Україна згідно з рішенням Північноатлантичної ради НАТО набула статусу офіційного контрибутора цієї операції. Повернення корвету «Тернопіль» до Севастополя відбулось на початку липня 2007р. Продовжується опрацювання практичних питань направлення кораблів (другої активації) ВМС ЗС України для участі в цій акції у період жовтня-листопаду.

З 11 червня 1999 року у сербському краї Косово розпочалася миротворча операція НАТО «Спільний вартовий» ("Joint Guardian").

Відповідно до резолюції РБ ООН №1199 з червня 1999 року на території сербського краю Косова розпочалась миротворча операція НАТО «Спільний вартовий». Згідно з планом операції до Косова був введений військовий контингент НАТО KFOR (Kosovo Force) загальною чисельністю 46 тис. військовослужбовців з метою розведення протиборчих сторін (албанських бойовиків Армії визволення Косова та сербських сил безпеки), припинення збройного протистояння і створення умов для початку гуманітарної операції.

Контингент КФОР був розгорнутий після 78-денної повітряної операції ОВПС НАТО проти колишньої Югославії, розпочатої в березні 1999 року.

В грудні 2004 року в Боснії і Герцеговині було розгорнуте орган управління (штаб-квартири) НАТО.

Після передачі керівництва миротворчої місії в Боснії і Герцеговині від контингенту НАТО СФОР до Поліцейської місії Євро-союзу (EFOR) в населенням пункті Бутмір що знаходиться поблизу столиці Боснії і Герцеговині Сараєво на базі пункту

дислокації контингенту США у складі СФОР була розгорнута штаб-квартира оперативної групи НАТО в цій країні.

Цьому передувало прагнення Альянсу і надалі надавати Боснії і Герцеговині допомогу на шляху її становлення, зокрема в рамках створення цивільних органів влади та військового управління, проведення оборонної реформи і підготовки до участі в програмі НАТО «Партнерство заради миру». Штаб також виконує допоміжні завдання, зокрема з питань боротьби з тероризмом, допомоги Міжнародному трибуналу з пошуку та затриманню осіб, що звинувачуються у скоєні злочинів проти мирного населення, обміну розвідувальною інформацією з Євросоюзом, тощо.

З 2003 року в м. Скоп'є, Македонія розгорнуте орган управління (штаб-квартири) НАТО.

Штаб-квартира НАТО в м.Скоп'є розгорнута на базі тилової бази контингенту НАТО КФОР. Утворенню штабу передували аналогічні чинники, що і в Боснії і Герцеговині. Крім того, штаб координує діяльність політичного і військового керівництва Македонії щодо підготовки країни до вступу в НАТО. В штабі працює близько 120 цивільних і військових співробітників. Штаб підпорядкований старшому військовому представнику НАТО і не є тактичною штаб-квартирою. Також, штаб НАТО в Скоп'є відіграє важливу роль у координації зусиль щодо відновлення зруйнованої інфраструктури. Ці заходи він проводить у тісній співпраці з факультетом цивільного будівництва університету в Скоп'є.

З грудня 1996 р. по грудень 2004 р. проводилася миротворча операція стабілізаційних сил НАТО SFOR (*Stabilisation Force*) в Боснії і Герцеговині.

В грудні 2004р. керівництво операцією було передано від НАТО до ЄС. ЄС започаткував миротворчу операцію військового контингенту EFOR під умовною назвою «Алтея».

Військовій присутності контингенту SFOR в Боснії і Герцеговині передувало підписання Дейтонської угоди (1996 р., м. Дейтон, США), згідно з якими, зокрема, міжнародні стабілізаційні сили

IFOR (*Implementation Force*), які діяли відповідно до резолюції РБ ООН №1031, були, на підставі резолюції РБ ООН № 1088, замінені контингентом НАТО SFOR.

Протягом 1992-1995 років Альянс ухвалив ряд важливих рішень щодо проведення операцій з моніторингу і наступного забезпечення виконання ембарго і санкцій ООН на польоти в повітряному просторі над Боснією і Герцеговиною. В цей же період Альянс надавав безпосередню повітряну підтримку Силам захисту ООН (UNPROFOR) і дав дозвіл на завдання повітряних ударів для зняття облоги столиці Боснії і Герцеговині Сараєво та інших зон, визначених ООН як зони безпеки, але які заходились в небезпеці.

В серпні 1995 року літаки ОБПС НАТО завдали низку високо-точних бомбових ударів по визначених позиціях сербів в Боснії і Герцеговині. Це стало початком операції «Деліберет форс», першої повітряної кампанії НАТО, яка тривала до вересня 1995 року. Наслідки повітряної операції завдали пошкодження системі управління та зв'язку боснійських сербів і разом з рішучими дипломатичними зусиллями допомогла прокласти шлях справжньому припиненню вогню. Разом з тим, вона підготувала підґрунтя для успішних мирних переговорів, які відбулись у м. Дейтон (США).

В січні 1996 року учасники Дейтонської угоди представники міжнародної спільноти та боснійського, хорватського та сербського ентитетів вивели свої збройні підрозділи на узгоджені лінії припинення вогню, а невдовзі відбулась передача повноважень від командувача сил ООН до командувача Сил втілення НАТО IFOR (діяли до 20 грудня 1996 року — дня закінчення мандату ООН) і яких замінив контингент Стабілізаційних сил НАТО SFOR.

На початок операції контингент SFOR налічував близько 32 тис. осіб, на момент передачі керівництва операцією Європейському союзу — близько 7 тис. осіб.

З 26 серпня 2001 року до 31 березня 2003 року здійснювалася в Македонії миротворчі операції НАТО «Сутгеві жнива» («*Essential Harvest*»), «Янтарний лис» («*Amber Fox*») та «Союзницька гармонія» («*Allied Harmony*»).

НАТО надавала допомогу колишній республіці у складі СФРЮ — Македонії на прохання керівництва останньої з метою припинити ескалацію конфлікту між урядом та албанськими бойовиками.

У червні 2001 року президент Македонії Б. Трайковський звернувся з проханням до НАТО допомогти демілітаризувати так звану Національну визвольну армію, яка складалась з етнічних албанців, що компактно проживають на півночі країни. У відповідь Північно-атлантична рада взяла на озброєння двохсторонній підхід: засудила напади албанських бойовиків і ухвалила заходи на підтримку дій уряду; висунула вимоги здійснити конституційні реформи з метою посилення участі етнічних албанців у суспільстві і політиці.

Між двома протидіючими силами був організований політичний діалог, який призвів до плану мирного врегулювання і припинення вогню. Підписання 13 серпня 2001 року Охридської угоди (м. Охрид, Македонія) відкрило шлях до введення підрозділів НАТО в цю країну з метою забезпечення безпеки та стабільності нба етапі впровадження конституційної реформи. Операція НАТО «Суттєві жнива» (серпень-вересень 2001 року) передбачала добровільне вилучення і знищення у населення стрілецької зброї. Всього в операції були задіяні близько 3,5 тис. військовослужбовців контингенту НАТО. У відповідь уряд Македонії вніс 15 поправок до конституції країни, які значно розширили права етнічних албанців.

У вересні 2001 року президент Македонії Б. Трайковський звернувся до Альянсу з метою надати допомогу в забезпеченні безпеки спостерігачів ОБСЄ та ООН, які контролювали впровадження конституційних реформ. Ця місія НАТО отримала назву «Янтарний лис» і тривала три місяці з правом продовження, починаючи з 27 вересня 2001 року. Керівництво місією було покладено на ФРН.

Також, Альянс позитивно відгукнувся на звернення керівництва Македонії щодо посилення угруповання НАТО на території країни з метою унеможливити нові спалахи насильства на етнічному та релігійному підґрунті.

В рамках миротворчої операції НАТО «Союзницька гармонія» в період 26 серпня — 25 вересня 2001 року НАТО була проведена

операція «Основні жнива» (*«Essential Harvest»*), метою якої було вилучення у місцевого населення зброї.

В період 26 вересня — 15 грудня 2002 року миротворчим контингентом НАТО була проведена операція «Янтарний лис», спрямована на стабілізацію обстановки і попередження спалахів насильства над цивільним населенням з боку албанських бойовиків. Контингент НАТО складав близько 4600 осіб.

31 березня 2003 року керівництво миротворчою операцією «Союзна гармонія» в Македонії було передано до Євросоюзу.

З 2 серпня до 29 вересня 2004 року Північноатлантичний альянс приймав активну участь в забезпеченні безпеки під час проведення Олімпійських ігор в Греції.

Залученню ресурсів Альянсу передувало звернення керівництва Греції до НАТО з проханням надати допомогу в забезпеченні безпеки під час проведення Олімпійських ігор.

Після позитивного рішення з цього питання, прийнятого на засіданні Ради НАТО, Командування ОЗС НАТО в Європі приступило 25 червня 2004 року до планування відповідних заходів. З метою забезпечення безпеки на Олімпійських іграх в Греції були задіяні:

- літаки ДРЛВ Е3-А «АВАКС» (*в режимі постійного чергування в повітрі*);
- батальйон РХБ захисту;
- підрозділи берегової охорони та катери, які приймають участь в антитерористичній операції НАТО у Середземному морі «Активні зусилля»;
- поліцейські підрозділи та підрозділи спецслужб європейських країн-членів НАТО.

З 8 жовтня 2005 р. до 1 лютого 2006 р. здійснювалася гуманітарна місія НАТО в Пакистані.

Надання НАТО гуманітарної допомоги Пакистану з метою подолання наслідків землетрусу в штаті Кашмір відбувалось після відповідного звернення ООН до керівництва Альянсу.

В гуманітарній операції були задіяні військово-транспортні літаки С-17 та С-130, які організували повітряні мости з авіабаз на територіях ФРН та Туреччини. Всього в район стихійного лиха було перекинуто близько 3500 тонн гуманітарного вантажу. Військовослужбовцями НАТО була надана медична та інша допомога близько 80 тис. постраждалим особам.

В місії було задіяне 1200 військовослужбовців з 17 країн-членів НАТО.

26 лютого — 3 травня 2003 р. — проведення в Туреччині операції «Стримуюча демонстрація» («Display Deterrence»).

Проведення операції «Стримуюча демонстрація» було викликано ситуацією, що склалась довкола Іраку, та активізацією курдських сепаратистів на території Туреччини.

Керівництво Туреччини звернулось до НАТО з проханням надати країні військову допомогу у зв'язку з існуючою загрозою агресії з боку Іраку і застосування останнім зброї масового ураження.

Посилаючись на ст. 4 Вашингтонського договору, в рамках операції до Туреччини були перекинуті з Нідерландів дві батареї ЗРК «Петріот», активізувались польоти літаків ДРЛВ Е3-А «АВАКС», а також переведені у вищу ступінь бойової готовності підрозділи РХБ захисту.

23 березня — 10 червня 1999 року — проведення повітряна операція ОВПС НАТО на Балканах, в Сербії.

Повітряна операція ОВПС НАТО на Балканах була проведена з метою схилити керівництво Сербії і Чорногорії, в першу чергу, колишнього президента Сербії і Чорногорії С. Мілошевича до відмови від політики насильства над албанським населенням сербського краю Косова.

Вона почалася після того, як світове суспільство звинуватило НАТО у бездіяльності і в чотирирічній громадянській війні у Хорватії та трьох роках кровопролиття в Боснії. Операція Альянсу проти Югославії почалася після кількох років боїв у самому Косові

та півторарічних переговорів, під час яких Югославії пропонували збереження територіальної цілісності в обмін на забезпечення прав етнічних албанців.

Операція НАТО проводилась шляхом нанесення ракетно-бомбових ударів по стратегічно важливим адміністративним та військовим об'єктам Сербії і Чорногорії та районам зосередження частин Збройних Сил Сербії з метою примусити їх залишити територію Косова.

Замість епілогу

Північноатлантичний альянс здійснив суттєву метарморфозу: від традиційного використання військового потенціалу країн-членів до виконання поліцейських функцій в рамках миротворчих місій, надання технічної допомоги в повоєнний період та подолання техногенних і інших катастроф.

Особливостями використання контингентів збройних сил країн-членів НАТО на сучасному етапі є:

- перехід до глобальної інтервенційної політики з використанням військових засобів;
- пріоритетне використання тимчасових (ситуаційних) коаліцій з вибірними країнами-партнерами;
- вибіркове використання союзників та стійких альянсів (зокрема, атлантичного або австралійського);
- випереджувальні акції з усунування безпосередніх загроз або жевріючих конфліктів.

Однак, питання легітимності застосування сили у поєднанні з гуманітарною інтервенцією потребує термінового спільного вирішення. Для цього недостатньо рішень, які приймаються ситуаційно Радою Безпеки ООН. Нажаль, масові заворушення, геноцид, етнічні чистки, розпад держав і посилення загроз тероризму стали характерними рисами сьогоdnішнього світу.

Міжнародний аналіз основ гуманітарних інтервенцій послуговував би платформою для в значній мірі хибного аргументу: зміна

режимів може служити виправдуванням для збройної інтервенції. У такому разі, створений таким чином світовий уклад навряд чи може заслуговувати за звання «мирний». При цьому, може статись так, що воєнний стан стане постійним явищем, оскільки досягти повної перемоги зокрема над тероризмом є задача скоріш віртуальна, ніж реальна.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

ОПЕРАЦІЇ НАТО

Відповідальний за випуск *Слива Ю. І.*
В авторській редакції.
Комп'ютерна верстка *Гончар А. В.*
Художник обкладинки *Копитько С. А.*
Технічне редагування *Біткова А. В.*
Коректура *Ищенко Л. А.*

Підписано до друку 18.09.2007 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс. Друк офс.
Умов.-друк арк. 1,40. Обл.-вид. арк. 0,96. Тираж 5000 прим. Замовл. №239.

Видавництво та друк — Інформаційно-видавничий центр
Товариства "Знання" України.
03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к.314.
Тел. 287-41-45, 287-30-97.